

Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komiteto nuomonė dėl Komisijos komunikato Europos Parlamentui, Tarybai, Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komitetui ir Regionų komitetui „ES tarptautinio bendradarbiavimo mokslinių tyrimų ir inovacijų srityje stiprinimas ir koncentravimas. Strateginis požiūris“

(COM(2012) 497 final)

(2013/C 76/08)

Pranešėjas **Gerd WOLF**

Europos Komisija, vadovaudamasi Sutarties dėl Europos Sąjungos veikimo 304 straipsniu, 2012 m. rugsėjo 14 d. nusprendė pasikonsultuoti su Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komitetu dėl

Komisijos komunikato Europos Parlamentui, Tarybai, Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komitetui ir Regionų komitetui „ES tarptautinio bendradarbiavimo mokslinių tyrimų ir inovacijų srityje stiprinimas ir koncentravimas. Strateginis požiūris“

COM(2012) 497 final.

Bendrosios rinkos, gamybos ir vartojimo skyrius, kuris buvo atsakingas už Komiteto parengiamąjį darbą šiuo klausimu, 2013 m. sausio 8 d. priėmė savo nuomonę.

486-ojoje plenarinėje sesijoje, įvykusioje 2013 m. sausio 16–17 d. (sausio 16 d. posėdis), Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komitetas priėmė šią nuomonę 133 nariams balsavus už, 1 – prieš ir 2 susilaikius.

1. Santrauka

1.1 Nuo sėkmės mokslinių tyrimų ir inovacijų srityje priklauso Europos konkurencingumas tarptautinėje arenoje, kuris yra darbo vietų, socialinių paslaugų ir gerovės pagrindas. Programa „Horizontas 2020“ apima šiuo tikslu numatytas ir skubiai reikalingas ES paramos priemones. Vienas iš aspektų yra tarptautinis bendradarbiavimas su partneriais ES nepriklausančiose šalyse.

1.2 Tarptautinis bendradarbiavimas daro platų teigiamą poveikį bendradarbiaujančių partnerių pažangai susijusioje srityje ir gerina tautų savitarpio supratimą.

1.3 Jo sėkmė labiausiai priklauso nuo Europos mokslinių tyrimų erdvės patrauklumo ir atitinkamų Europos universitetų ir mokslo tiriamųjų institucijų, įmonių, įskaitant MVĮ, prestižo ir pajėgumų. Vienas iš pagrindinių strategijos „Europa 2020“ tikslų – Europoje sukurti tam reikalingas išankstines sąlygas.

1.4 Todėl atsižvelgiant į dabartinę finansų ir ekonomikos krizę reikia kuo skubiau vykdyti anticiklinę Europos paramos politiką ir naudojantis visomis finansinėmis ir struktūrinėmis priemonėmis stiprinti Europos mokslinių tyrimų erdvę ir jos pagrindus, įskaitant tarptautinį matmenį, padaryti ją patrauklesnę ir apsaugoti nuo lėšų mažinimo. Negalima leisti, kad programos „Horizontas 2020“ biudžetas taptų žaisliuku siekiant kitų prieštaraujančių interesų.

1.5 Pagrindinis pamatinių susitarimų su valstybėmis partnerėmis tikslas – užtikrinti vienodas sąlygas su abipusėmis teisėmis ir pareigomis. Be to, Europos taisyklės neturi bendradarbiavimo partnerių riboti labiau, nei to būtina reikia ginant Europos interesus. Kūrybiškumui pasireikšti reikia erdvės!

1.6 Remiantis subsidarumo principu su projektais susijusius bendradarbiavimo susitarimus turi sudaryti tie suinteresuotieji subjektai, kurie patys dalyvauja tokiame bendradarbiavimo projekte arba kuriems kaip organizacijai už jį tenka atsakomybė.

1.7 Didelio masto mokslinių tyrimų infrastruktūra ir demonstraciniai projektai gali viršyti pavienės valstybės narės – gal net ir visos ES – pajėgumus ir panaudojimo galimybes, todėl gali prireikti tiesioginio Komisijos dalyvavimo.

1.8 Kad tarptautinio bendradarbiavimo projektai sulauktų sėkmės, visą įgyvendinimo laikotarpį reikia užtikrinti patikimumą, tęstinumą ir rezervus. Tam reikia imtis ypatingų apsaugos priemonių. Be to, reikia užtikrinti pakankamą specialistų judumą ir jį skatinti.

1.9 Bendradarbiavimas nėra savitiksliis, jis sutelkia darbo jėgą ir turi būti pagrįstas pridėtine verte, kurios kiekvienu atveju tikimasi. Jis neturėtų tapti politiniu Komisijos įrankiu išorės politikoje.

1.10 Visada reikia siekti ES interesų ir stiprinti Europos mokslinių tyrimų erdvę bei Europos inovacinius pajėgumus. Todėl Europos lėšomis remiamas bendradarbiavimas su partneriais iš dar besivystančių šalių, pirmiausia turėtų būti finansuojamas iš paramai vystymuisi numatyto biudžeto.

1.11 Tai, kad vis dar nėra intelektinę nuosavybę apsaugančio Europos Sąjungos patento, bendradarbiaujantiems partneriams iš Europos yra didelis ekonominis trūkumas. Komitetas ragina Parlamentą, Komisiją ir Tarybą paremti pastangas nustatyti *bendro galiojimo Europos patentą* ir tokiu būdu pagaliau pajudėti iš aklavietės. Europa taip pat turėtų nustatyti *lengvatinių laikotarpi naujovėms*.

1.12 Informacija apie strateginio požiūrio taikymą turi būti renkama ne naujomis priemonėmis, o naudojant, pavyzdžiui, *Europos semestro duomenis*.

2. Svarbiausios Komisijos komunikato nuostatos

2.1 Komunikate išdėstomos tarptautinio bendradarbiavimo mokslinių tyrimų, technologinės plėtros ir inovacijų srityje prielaidos, strateginiai tikslai ir keletas metodų. Tarptautinis bendradarbiavimas yra suprantamas kaip bendradarbiavimas su partneriais iš ES nepriklausančių šalių.

2.2 Įvardyti tikslai:

- a) **didinti Sąjungos mokslinių tyrimų ir inovacijų pažangumą ir patrauklumą, taip pat Sąjungos ekonomikos ir pramonės konkurencingumą** – pasinaudojant išoriniais žinių šaltiniais, pritraukiant į Sąjungą talentus ir kapitalą, palengvinant patekimą į naujas ir besiformuojančias rinkas ir sutariant dėl mokslinių tyrimų bei jų rezultatų panaudojimo bendrų taisyklių,
- b) **spręsti pasaulinius visuomenės uždavinius** – sparčiau plėtojant ir diegiant veiksmingus sprendimus ir gerinant mokslinių tyrimų infrastruktūrų naudojimą, ir
- c) **palaikyti Sąjungos išorės politiką** – vykdant glaudų koordinavimą su plėtros, kaimynystės, prekybos, bendros užsienio ir saugumo, humanitarinės pagalbos ir vystymosi politikos kryptimis, mokslinius tyrimus ir inovacijas integruojant į visapusišią išorės veiksmų kompleksą.

2.3 Naujo strateginio požiūrio į tarptautinį bendradarbiavimą mokslinių tyrimų ir inovacijų srityje ypatybės:

- programa „Horizontas 2020“ visiškai atveriamą dalyviams iš trečiųjų šalių sudarant Europos tyrėjams sąlygas bendradarbiauti su šviesiausiais pasaulio protais,
- tikslinė tarptautinio bendradarbiavimo veikla, vykdoma tokiu mastu ir apimtimi, kad jos poveikis būtų didžiausias,
- rengiami daugiamečių bendradarbiavimo su pagrindinėmis valstybėmis ir regionais partneriais planai,
- stiprinama Komisijos, valstybių narių ir atitinkamų suinteresuotų šalių partnerystė,
- diegiami bendri tarptautinio bendradarbiavimo mokslinių tyrimų ir inovacijų srityje įgyvendinimo principai,
- stiprinamas Sąjungos vaidmuo tarptautinėse organizacijose ir daugiašaliuose forumuose,
- tobulinamas įgyvendinimas, valdymas, stebėseną ir vertinimas.

3. Bendrosios Komiteto pastabos

3.1 Nuo sėkmės mokslinių tyrimų ir inovacijų srityje priklauso Europos konkurencingumas tarptautinėje arenoje, kuris yra darbo vietų, socialinių paslaugų ir gerovės pagrindas. Programa „Horizontas 2020“ apima šiuo tikslu numatytas ir skubiai reikalingas Europos Komisijos paramos priemones. Tarptautinis bendradarbiavimas yra vienas iš programos „Horizontas 2020“ aspektų.

3.2 Tarptautinis bendradarbiavimas mokslinių tyrimų ir inovacijų srityje daro platų teigiamą poveikį bendradarbiaujančių partnerių pažangai susijusioje srityje ir gerina tautų savitarpio supratimą. Tai taikytina ne tik Europos mokslinių tyrimų erdvei, bet ir pasauliniu mastu, taigi ir šiame dokumente nagrinėjami temai. Komitetas patvirtina savo ankstesnes rekomendacijas šiuo klausimu ⁽¹⁾.

(1) Žr. OL C 306, 2009 12 16, p. 13.

3.3 Todėl Komitetas palankiai vertina naują Komisijos komunikatą ir iš esmės remia jame išdėstytus tikslus ir argumentus.

3.4 Europos derybinė pozicija kuriant partnerystes ir tarptautinio bendradarbiavimo nauda ES labiausiai priklauso nuo Europos mokslinių tyrimų erdvės patrauklumo ir nuo susijusių Europos universitetų ir mokslo tiriamųjų institucijų prestižo ir pajėgumų, taip pat nuo įmonių, įskaitant MVĮ, inovacinių pajėgumų.

3.5 Vienas iš pagrindinių strategijos „Europa 2020“ tikslų – Europoje sukurti tam reikalingas išankstines sąlygas. Todėl atsižvelgiant į dabartinę finansų ir ekonomikos krizę reikia kuo skubiau vykdyti anticiklinę Europos paramos politiką, taigi šioje srityje nemažinti lėšų, ir naudojantis visomis finansinėmis ir struktūrinėmis priemonėmis stiprinti Europos mokslinių tyrimų erdvę, jos pagrindus ir tarptautinį matmenį, ir padaryti ją patrauklesnę. Kaip tik dėl šios priežasties programos „Horizontas 2020“ biudžetas turi būti bent jau tokios apimties, kokią siūlo Komisija. Todėl Komitetas dar kartą ragina Europos Parlamentą ir Tarybą neleisti, kad šioje srityje būtų mažinamos lėšos ir šis biudžetas taptų žaisliuku siekiant prieštaraujančių interesų.

3.6 Moksliniai tyrimai ir inovacijos ne visose valstybėse narėse vienodai klesti. Komitetas pakartotinai ragina tas Europos mokslinių tyrimų erdvėje esančias valstybes nares, kuriose dar trūksta pažangių mokslo tiriamųjų institucijų ir inovacijų kalvių, šį trūkumą kuo greičiau pašalinti pasinaudojant struktūrinių ir sanglaudos fondų lėšomis ir taikant sėkmingą paramos ir ekonomikos politiką sudaryti sąlygas atsirasti pakankamai dideliu skaičiumi puikių tyrėjų ir novatoriškų verslininkų. Tik taip galima įgyvendinti tikslingą koncepciją „Teaming of Excellence“ (komandinis darbas siekiant pažangos) ⁽²⁾. Todėl Komitetas ragina visas valstybes nares (taip pat privatųjį sektorių, kiek jis su tuo susijęs) pagaliau įgyvendinti Lisabonos strategijos tikslus, kurie dabar įtraukti ir į strategiją „Europa 2020“, ir 3 proc. BNP panaudoti moksliniams tyrimams ir technologinei plėtrai.

3.7 Komisijos paskelbtas tikslas – programą „Horizontas 2020“ visiškai atverti „dalyviams iš trečiųjų šalių sudarant Europos tyrėjams sąlygas bendradarbiauti su šviesiausiais

pasaulio protais“. Žinoma, ši galimybė egzistuoja ⁽³⁾ jau ne vieną dešimtmetį ir ja aktyviai naudojamosi. Todėl Komisija turėtų aiškiau išdėstyti pradinę padėtį. Ji turėtų paaiškinti, kokius naujus išteklius naudodama ji sieks papildomų laisvių ir kokie nauji dalykai bus leidžiami ir remiami.

3.8 Kaip svarbias priemones sėkmingam tarptautiniam bendradarbiavimui remti Komisija siūlo su galimomis valstybėmis partnerėmis sudaryti pamatinius susitarimus. Komiteto nuomone, pirmiausia tai yra taikytina ypač novatoriškoms, sėkmingoms ir pajėgioms pramonėms valstybėms. Pamatiniai susitarimai, kaip ir laisvosios prekybos susitarimas, pirmiausia turėtų užtikrinti vienodas sąlygas su abipusėmis teisėmis ir pareigomis. Be to, Europos taisyklės neturėtų galimų partnerių riboti labiau, nei to būtinai reikia ginant Europos interesus.

3.9 Pamatiniuose susitarimuose reikėtų vengti bet kokių nesvarbių pozicijų ir įtakos ir numatyti pakankamai lankstumo ir veiksmų laisvės, kad būtų galima sudaryti sutartis, kurios būtų optimaliai pritaikytos kiekvienam atskiram atvejui ir atitiktų jo pradinę padėtį. Kūrybiškumui pasireikšti reikia erdvės!

3.10 Ypač svarbu visą įgyvendinimo laikotarpį užtikrinti deramą patikimumą, tęstinumą ir rezervus. Tai yra sudėtinga užduotis ir jai atlikti reikia ypatingų apsaugos priemonių.

3.11 Remiantis subsidiarumo principu susijusius bendradarbiavimo susitarimus turi sudaryti tie suinteresuotieji subjektai, kurie patys dalyvauja tokia bendradarbiavimo projekte arba kuriems kaip organizacijai už jį tenka atsakomybė.

3.12 Komisija turėtų tiesiogiai dalyvauti tik tokiais atvejais, kai vykdomi stambūs moksliniai ir techniniai projektai ir kai atskiros valstybės narės, pavienės įmonės ar mokslo tiriamosios institucijos potencialas yra nepakankamas, ir tokiais atvejais ji turi prisiimti atsakomybę. Komitetas primena ⁽⁴⁾, kad visų pirma didelio masto mokslinių tyrimų infrastruktūra ir demonstraciniai projektai gali viršyti pavienės valstybės narės – gal net ir visos ES – pajėgumus ir panaudojimo galimybes, todėl gali prireikti aktyvesnio Komisijos dalyvavimo.

⁽²⁾ Žr., pavyzdžiui, Peter Gruss, MaxPlanckForschung 3/12, 6 psl., ISSN 1616-4172.

⁽³⁾ Žr. OL C 306, 2009 12 16, p. 13, 3.2 punktą.

⁽⁴⁾ Žr. OL C 181, 2012 6 21, p. 111, 4.3.1 punktą.

3.13 Vis dėlto daugelis tarptautinio bendradarbiavimo formų atsiranda per asmeninius tyrėjų, tyrėjų grupių, įmonių, įskaitant MVĮ, ar mokslo tiriamųjų organizacijų ryšius, užsimezgančius tarptautinėse specialistų konferencijose arba mugėse, kurie ten pat ir puoselėjami. Šiuos saviorganizacijos procesus reikia suvokti, pripažinti, naudoti ir labiau remti. Komitetas apgailestauja, kad nepaisant jo ne kartą pateiktų rekomendacijų, Komisija į jas taip ir nesureagavo.

3.14 Kad projektai būtų sėkmingi, reikia užtikrinti pakankamą bendradarbiavimo projektuose dalyvaujančių specialistų judumą. Komisija turėtų šį aspektą išplėtoti, galbūt remdamasi judumui Europoje taikomomis taisyklėmis ir paramos modeliais.

3.15 Komitetas nuogaustauja (Komisijos komunikato 5 punktas), kad tarptautinis bendradarbiavimas gali tapti Komisijos politiniu savitiksliu ar įrankiu išorės politikos srityje. Vis dėlto bendradarbiavimas nėra savitiksliu, nes jam reikia papildomų pastangų, kurios turi būti pagrįstos žinių ir gebėjimų didinimu ir plėtimu, taip pat inovacijų duodama nauda. Todėl bendradarbiavimo projektuose neturi būti dalyvių daugiau, nei gali sukurti pridėtinę vertę.

3.16 Tai yra svarbu ne tik dėl prioritetų skirstant lėšas, bet ir dėl administracinės naštos. Nors programai „Horizontas 2020“ Europoje įgyvendinti reikalingą laiką ir pastangas galima sumažinti paskelbtomis priemonėmis⁽⁵⁾, tačiau vis tiek tai reikalauja daug mokslininkų ir tyrėjų darbo laiko. Jei tai papildysime bendradarbiavimu, kuriam taikomos galimai pernelyg formalios procedūros, gali kilti pavojus vėl padidinti biurokratinę naštą.

3.17 Be to, abejonių kelia ir programos „Horizontas 2020“ išteklių, kurie vis dar pernelyg maži, naudojimas. Kiek šių lėšų nuteka į ES nepriklausančias trečiąsias šalis, tiek jų automatiškai atimama iš Europos mokslinių tyrimų erdvės. Bet kokiu atveju reikia kruopščiai apsvaistyti prioritetus, atsižvelgiant taip pat į tai, kad ES valstybėms narėms reikia įveikti didelį atsilikimą. Todėl bendradarbiavimas, kurio svarbiausias tikslas – teikti paramą vystymuisi, pirmiausia turėtų būti remiamas iš paramai vystymuisi numatyto biudžeto.

⁽⁵⁾ Žr. OL C 48, 2011 2 15, p. 129, 1.2 punktą.

3.18 Komisijos komunikate nagrinėjamas ir intelektualinės nuosavybės klausimas, kuriuo grindžiamas „europinis“ požiūris. Kai tai yra fundamentiniai tyrimai, pirmiausia svarbu pripažinti naujo atradimo arba išvadų pirmumą laiko atžvilgiu. Tačiau ir pereinamuoju laikotarpiu iki taikymo taip pat kyla klausimas dėl galimybės užpatentuoti galimą išradimą.

3.19 Tai – jau ne vieną dešimtmetį pūliuojanti Europos žaizda. Europos Sąjungos patentas nesukurtas iki šiol! Visoms ES įmonėms, ypač MVĮ, tai kainuoja keletą kartų daugiau nei bendradarbiavimo partneriams iš kitų šalių (pavyzdžiui, JAV) arba jos netgi turi atsakyti patento, taigi ir praranda patento apsaugą. Komitetas ragina Parlamentą, Komisiją ir Tarybą⁽⁶⁾ paremti pastangas nustatyti *bendro galiojimo Europos patentą*, kurių netrukus bus imtasi, ir pagaliau pajudėti iš aklavietės. Komitetas palankiai vertina su tuo susijusius Europos Parlamento sprendimus⁽⁷⁾. Europa taip pat turėtų nustatyti *lengvatinį laikotarpį naujovėms*⁽⁸⁾.

3.19.1 Be to, reikėtų dar kartą aptarti ir peržiūrėti intelektinei nuosavybei taikomas taisykles, kai yra vykdomos tarptautinės jungtinės technologijų iniciatyvos.

4. Konkrečios Komiteto pastabos

4.1 Remiantis Komisijos pasiūlymu, šalių, automatiškai gaunančių teisę į finansavimą, sąrašas bus ribotas: dabartinis atrankos kriterijus, pagrįstas vien BNP vienam gyventojui, bus papildytas bendru BVP pagrįstu kriterijumi, ir nustatyta riba viršijančios šalys finansavimo gauti negalės.

4.1.1 Komiteto nuomone, tam reikėtų didesnio diferencijavimo. Svarbiausias kriterijus dalyvauti ES remiamame bendradarbiavime su atrinktais ES nepriklausančių valstybių atstovais, turėtų būti konkretus Europos organizacijų, įmonių ir MVĮ, mokslininkų ir tyrėjų interesas arba poreikis gauti su tuo susijusios papildomos praktinės patirties. Pirmiausia reikia remti Europos mokslinių tyrimų erdvę. Net jei projektui bus reikalingas puikus ekspertas iš šalies, kurios BVP yra aukštesnis, jį turėtų būti galima remti tais atvejais, kai nėra kitos galimybės panaudoti jo gebėjimų ir žinių Europos labui. Svarbiausia – atsižvelgti į ES interesus.

⁽⁶⁾ Europos Sąjungos Taryba, 2011 m. birželio 23 d. – 11328/11.

⁽⁷⁾ <http://www.europarl.europa.eu/news/lt/pressroom/content/20121210IPRO4506/html/EP-sprendimas-d%C4%97l-bendro-Europos-patento-suma%C5%BEins-%C4%AFmoni%C5%B3-ka%C5%A1tus>

⁽⁸⁾ Žr. EESRK nuomonę „Prieinamesnė mokslinė informacija. Naudingesnės viešosios investicijos į mokslinius tyrimus“, 3.4 punktą. (Žr. šio Oficialiojo leidinio p. 48).

4.2 Komisijos nuomone, norint taikyti strateginį požiūrį, reikia kaupti objektyvią informaciją. Komitetas palankiai vertina Komisijos atstovo žodinį pareiškimą, kad dėl komunikate siūlomų statistinių tyrimų ir duomenų rinkimo nekils jokios papildomos administracinės naštos: šiuo tikslu Komisija planuoja naudotis esamais šaltiniais. Siekiant išvengti papildomos naštos verslininkams ir tyrėjams, Komitetas rekomenduoja naudotis, pavyzdžiui, Europos semestro ⁽⁹⁾ duomenimis.

2013 m. sausio 16 d., Briuselis

*Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komiteto
pirmininkas*
Staffan NILSSON

⁽⁹⁾ http://ec.europa.eu/europe2020/making-it-happen/index_lt.htm